

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Čiulbesys ir manipuliacijos

Vėlyvą rudenį jau ima čiulbėti ankstyvieji politiniai paukščiai. Kaipgi: reikia iš anksto ruošti būsimiems Seimo rinkimams, juk jie ne už kalnų. O laikas taip greitai bėga...

Laikas kaip vanduo – nuplauna nešvarumus, kurie netesėtais pažadais užgula daugelio politikų sąžines. Užmaršumo migla padengia visus darbelius, kuriuos Seime savo ir savo partijos labui sugebėjo atlikti išrinktieji. Tas saldus žodis – Seimas... Jis vilioja ir senolius (jų Seime nemažai), menančius pirmąjį 1990 metų Seimą-Aukščiausiąją tarybą, ir jaunikius, prisiziūrėjusius, kaip jų pirmtakai, vos atsisėdę į Seimo kėdę, per metus laiko aptekdavo visokeriopomis privilegijomis ir kitomis gėrybėmis.

Svarbiausia prieš Seimo rinkimus ir po jų tapus seimūnu išmokti gražiai čiulbėti apie tarnavimą tautai ir jos gerovei. Užsiklausę šito lakštingališko čiulbesio žmoneliai kaskart įtiki, kad dabar tai jau atėjo patys pačiausi, tie tikrieji tautos gelbėtojai iš vargo ir skurdo, išminčiai, sukursiantys teisingiausius pasaulyje įstatymus. O jie?

Jie tvarkosi savo ūkinius, turtinius ir kitokius reikaliukus, nepamiršdami gražiais žodžiais pabarstyti rinkėjų pasitikėjimą: pozicija, kaip ji nuoširdžiai pluša, rengdama puikius įstatymus, kurie palengvins skurstančios liaudies gyvenimą, nes iki tol valdžioje buvusieji nieko nepadarė. Opozicija, savo ruožtu, aiškina, kiek daug gero padaryta tautai, kai ji buvo pozicijoje, o dabar esą tie pažadukai, tapę dauguma, nieko gero ir konkretaus nesukursią...

Įdomiausia yra tai, kad sulig kiekviena Seimo kadencija didėja Seimo narių padėjų skaičius. Jei pirmųjų seimų laikais užtekėdavo vienam Seimo nariui vieno ar dviejų padėjų, tai dabar reikia bent keturių-penkių, kad nuveiktų visus darbus, idant seimūnas galėtų ramia širdimi padėti po įstatymo projektu savo parašą. Gal mūsų valstybė ir jos reikalai didėja ne tik į plotį, bet ir į aukštį, ir į gylį? Gal Seimo ir ministerijų valdininkai atkasa dar neatkastus resursus? Anaip tol! Tauta mažėja, pavieniui ir šeimomis išsivaikščiodama po pasaulį, ir sensta. Katastrofiškai daugėja pensininkų, nors tu per galvas jiems daužyk, kad taip sparčiai nesentų, neskubėtų pensininkauti...

Tauta vis skurdėja sulig euro įvedimu, nes vienas euras mokumo prasme jau tapo lygus vienam litui ne tik turguje, bet ir parduotuvėje. Brangimo virusas plečiasi ir hipertrofuojasi. Pagal pragyvenimo lygį Lietuva velkasi eurozonos valstybių uodegoje, šalia Rumunijos ir Bulgarijos. Ir jokios politinės valios tą atsilikimą suturėti... O Seimo narių ir ministrų bei kitų aukštų valdininkų anemija, pavirtusi čiulbesiu, įgauna vis spartesnę pagreitį, ypač suaktyvėjantį prieš būsimus rinkimus. Tas čiulbesys ir manipuliacijos pažadais yra kaip balzamas buities rūpesčių, nepriteklių nusitekantai tautai. Juk taip gražu klausytis politinių lakštingalų melodijos...

Aldona Žemaitytė

Efoto.lt nuotr.

TĖVYNĖ

Tėvo atminimui

*O gal ir nebuvo nei to, anei šito.
Tik saulės ranka ant akmens parašyta,
Kad šičia ilsėjosi tas arba ta.
Gale – teįžiūrima paukščiui data.*

*Ir niekas tų datų nei žino, nei mini.
Tik jaučia, kad akmenio vardas – Tėvynė.
Ateina, pasėdi ant šito akmens.
Ir miršta. Ir tiki, kad amžiais gyvens.*

Jonas Strielkūnas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Aldona Žemaitytė. Čiulbesys ir manipuliacijos • **2-as psl. Gediminas Indreika.** Atkaklus astronomas – Antanas Petraitis • **3-as psl. Jūratė Kuodytė.** Bažnyčia karinių konfliktų akivaizdoje • **4-as psl. Giedrius Uždavinys.** Kopų dainius/Eduardas Jonušas. Vaizdai ir mintys (2) • **5-as psl. Renata Šerelytė.** Rebekos salos. Ištrauka iš romano • **6-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Lietuviškų šaukinių „Medžioklė su varovais“ premjera šv. Huberto garbei • **7-as psl. Rasa Bačiulienė.** Dailininkas Vladislovas Žilius: „... Ir bus ta ateitis kaip šiandiena...“ • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Jono Babicko tremties keliai • Metų knygos rinkimai. Poezijos knygų penketukas

Redaguoja **Renata Šerelytė** renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja **Jonas Kuprys**

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Kun. Petraitis prie savo teleskopo Čikagoje, 1910 m.
Lietuvos Centrinio valstybės archyvo nuotr.

Kunigo Antano Petraičio observatorija virš klebonijos Čikagoje.
LTSC archyvo nuotr.

Atkaklus astronomas – Antanas Petraitis

Gediminas Indreika

Caro laikais retas iš kaimo lietuvių mokėjo rašyti ir skaityti, ir tik ryžtingi išsaugojo savą kalbą, religiją ir aktyviai siekė tautos laisvės. Vienas tokių iškilių švie-suolių kun. Antanas Petraitis dėl lietuviškos veiklos buvo priverstas 1905 m. emigruoti į JAV, apsigyve-no Čikagoje. Arkivyskupo J. Quigley jis buvo paskirtas klebonu naujoje Šv. Juozapo parapijoje, pietryčių Či-kagoje. Ši antroji mieste lietuvių parapija buvo įsteigta kun. Mykolo Pėžos 1900 m. Šv. Juozapo pa-rapijos nariai, nors patys gyveno sunkiomis sąlygo-mis, suaukojo pinigų pastatyti medinę bažnytelę prie 88-tos ir Saginaw gatvių. Kun. Petraitis apsidžiaugė gavęs paskyrimą šioje negausioje parapijoje, mat tuo-met laisvalaikiu turėtų progos gilintis į savo pomė-gį – astronomiją.

Antanas Petraitis gimė 1861 m. Skirsnemunės parapijoje, Naubariškių kaime. Baigė Kau-no kunigų seminariją 1887 metais. Vikaravo Skaudvilėje, Papilėje ir Šaukėnuose. Jis apaštalavo tautinio atgimimo įtakoje, buvo gamtos mylėtojas kaip Vydūnas. Bandė atskleisti sielos ir Dievo su-vertto žemiškojo pasaulio paslaptis. Pamoksluose su-gėbėjo klausytojus sudominti ir pritraukti prie ti-kėjimo – įeigu mes negalime matyti, paliesti, užuosti ar girdėti ko nors – ar tai reiškia, jog tai neegzistuoja?

Šv. Juozapo parapija būrė lietu-vius, dirbančius pietų Čikagos plieno liejyklose. Iš viso 1916 m. parapijai pri-klausė apie 600 žmonių, veikė keturios katalikiškos draugijos. Kol parapija dar neturėjo mokyklos, kun. Petraitis pats katechizavo ir ruošė vaikus pir-majai Šv. Komunijai.

KOSMINIO OKEANO PASLAPTYS

Trokšdamas pažinti kosmoso pa-slaptis, kun. Petraitis pasišovė nu-pirkti parapijai teleskopą. Už 6000 dol. nupirko galingiausiąjį teleskopą Či-kagoje, kuriuo vakarais stebėdavo dangaus skliautą ir jo kūnus. Sekma-dienio dienraštis *Chicago Tribune* 1909 m. gegužės 23 d. straipsnyje rašė: „Ten, pietų Čikagoje, yra lietuvis kunigas, kuris, be viso kito, ir gabus astronoma-s. Jo vardas Antanas Petraitis. Ne-seniai, kaip aistringas žvaigždžių ty-rinėtojas, jis pirkto teleskopą, antrą

pagal dydį visoje Illinojaus valstijoje.” Bendravęs su Petraičiu padedant vertėjui, amerikietis žurnalistas apibūdino jį taip: „Jo galva yra didoka, kaip Beet-hoveno, rankos kaip Vulkano, o išvaizda kaip fan-tazuotojo vaiko.” Priešais kleboniją buvo didžiulis narvas, kuriame skraidė kanarėlės, vaikščiojo spal-vingi povai. Paklaustas, kodėl įrengė narvą tokioje vietoje, kunigas atsakė: „Kad suprastų žvaigždes, žmogus privalo mylėti paukščius, medžius ir kitus Dievo tvėrinius.” Žurnalistas pabrėžė, kad Šv. Juo-zapo parapijiečiai myli ir gerbia savo kunigą, ast-ronomijos pomėgis netrukdo jam lankyti ligonių ir patarnauti sužeistiesiems plieno fabrikuose.

Kun. Petraičio astronomijos observatorija arba „tėminyčia“ buvo įrengta 1907 m. jo paties supro-jektuotame name šalia klebonijos. Kambarys – septyniolikos pėdų aukščio, lubas buvo galima atverti į dangų. Refraktorinis teleskopas buvo pritaisytas ant dešimties pėdų aukščio ramsčio. Teleskopo vamzdis – penkiolikos pėdų ilgio, stiklas – 12 colių skersmens. Objektivas didino 1100 kartų. Instrumentas buvo ap-rūpintas specialiais patobulinimais: helioskopu, mikrometru, foto aparatu, Meridiano ratu ir spekt-rometru.

Čikagos universiteto (*University of Chicago*) ob-servatorija tuomet buvo Wisconsin valstijoje, toli nuo universiteto. Todėl jo profesoriai dažnai atvež-davo būrelius studentų į Petraičio observatoriją

pažvelgti į planetas ir pastudijuoti kosmoso paslap-čių. Su Petraičiu apskaičiuodavo, kiek Saturne die-na gali turėti valandų, kiek metai ten turi dienų. Pro-fesorai gebėjo spektrometru užfiksuoti ir interp-retuoti raudonojo poslinkio efektą, nustatyti žemės atstumą iki planetų. Jei šviesa, suskaldyta į sudėti-nes dalis, pasislinkdavo į raudonąją spektro pusę, tai reiškė, kad objektas (planeta) juda arba tolsta nuo mūsų.

Petraitis buvo Amerikos astronomų draugijos na-rys ir rašydavo mokslinėmis temomis. Jo straipsnis „Iš astronomijos srities“ publikuotas Amerikos lie-tuvių katalikų metraštyje 1916 m. Čikagoje. Vėliau Petraičio observatorija buvo perkelta į naujos kle-bonijos trečiąjį aukštą. Jam rūpėjo, kad ir Lietuvo-je astronomijos mokslas būtų plėtojamas, svajojo, kaip šį teleskopą dovanoti Lietuvai.

GELGŪDO PILIES GELBĖTOJAS

Petraitis, padedant draugams, Lietuvoje bandė įsigyti savo observatorijai tinkamą vietą. Žemės re-formos valdyba paskelbė parduodanti Šatrijos kal-no aplinką su Gelgūdo pilimi (vadinamojo Zamkaus dvaro), esančią prie Skirsnemunės. Legendos mini, jog ant šio kalno buvo palaidotas kunigaikštis Vy-tenis. Jo pilis buvo svarbi lietuvių tvirtovė, kry-žiuočių vadinama Bisena ir puolama nuo 1283 m. Per-statytą pilį 1759 m. įgijo didikų Gelgaudų šeima, kuri vidų prabangiai išpuošė fresko-mis. Pirmojo pasaulinio karo metu šiauriniame pilies sparne buvo javų sandėlis. Žaibas sude-gino pilies stogą ir grindis. Vėliau pilyje apsigyveno benamiai dvaro kumčiai. Dabar iš pilies liko vėjo nunokiotos sienos ir griūvantys bokštai.

Petraičio įgaliotinis prel. Konstantinas Olšauskas varžyti-nėse sėkmingai nusipirko Gelgūdo pilies griuvėsius su dvaru ir ūkiu. Petraičio laišką išspausdino 1925 m. 13-ame „Ūkininko“ numeryje: „Kovo 5 d. nupirkau pilies griu-vėsius ant Nemuno kranto Rasei-nių apskrityje. Tuos griuvėsius ketu atstatydinti pagal pirminį jo stilių. Čia ketinu pergabenti visus savo astronomiškų įnagius ir knygyną, to viso turto kaina vir-šija 300,000 litų.

Nukelta į 8 psl.

Laikraščio iškarpas su straipsniu apie kunigą Petraičį

Bažnyčia karinių konfliktų akivaizdoje

Jūratė Kuodytė

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad Lietuvos Bažnyčia pasaulyje vykstantys kariniai konfliktai yra tolimi ir tarsi nelabai aktualūs, tačiau Romoje Šventojo Sosto iniciatyva spalio pabaigoje surengta konferencija kariuomenių ordinarams ir karo kapelionams vėl atkreipė dėmesį į solidarumą su viso pasaulio krikščionimis, o ir kitų tikėjimų žmonėmis, siekiant pristatyti tarptautinės humanitarinės teisės postulatų ir ieškoti būdų, kaip Bažnyčia galėtų ginti žmogaus orumą karinių konfliktų ir žiaurių nusikaltimų akivaizdoje. Lietuvoje tokių nusikaltimų būta ne taip jau seniai ir lietuviai savo skaudžią istoriją nešioja šiandien. Lietuviams kariaus, kurie tarnauja NATO pajėgose, kariniai konfliktai pažįstami iš arti, o ir įvykiai Ukrainoje primena – karas, žudynės gali įsiliepsnoti visai netikėtai. Ar teisine ir moraline prasme Bažnyčia yra pasiruošusi padėti žmonėms tokių konfliktų akivaizdoje?

Ketvirtą kartą Romoje organizuojamų susitikimų, skirtų kariuomenių katalikų ordinarams ir kapelionams užduotis yra tęsti katalikų karo kapelionų formaciją, kad jie, tarnaudami savo šalių ginkluotose pajėgose, išmąnytų tarptautinę humanitarinę teisę ir ją vadovautųsi. Konferencijoje „Ginkluoti netarptautiniai ir naujieji konfliktai. Žmogaus orumo apsauga tarptautinės teisės šviesoje“ dalyvavęs Lietuvos kariuomenės apaštališkasis administratorius Vilniaus arkivyskupas metropolitas Gintaras Grušas supažindino katalikų žiniasklaidos atstovus su programos detalėmis, pažymėdamas, kad kariuomenių katalikų ordinarius sukviė Vyskupų kongregacija, Teisingumo ir Taikos bei Tarpreliginio dialogo popiežiškosios Tarybos.

Pirmieji konferencijos susitikimai buvo skirti labiausiai pažeidžiamų žmonių grupių apsaugos ne tarptautinio ginkluoto konflikto ir „naujųjų konfliktų atvejais“ klausimams: belaisviai, ligoniai ir sužeistieji, pabėgėliai, tremtiniai ir perkeltieji asmenys, moterys ir vaikai. Koks yra ir turėtų būti karo kapelionų vaidmuo humanitarinės teisės pažeidimų prevencijoje? „Karas visada nužmogina, o šiaandien vyksta trečiasis pasaulinis karas, tik išplitęs po įvairius žemynus“, – priminė arkivyskupas popiežiaus Pranciškaus žodžius, gi tarptautinė humanitarinė teisė yra skirta tam, kad padėtų užkirsti kelią nusikaltimams arba bent jau palengvintų nuskriaustų žmonių dalį.

Kariuomenės ordinarų pareiga yra aiškinti kapelionams ir kariškiams apie būtinybę apsaugoti civilių, karių, gydytojų, sužeistųjų gyvybę ir orumą žiauriausių nusikaltimų akivaizdoje, stengtis užkirsti kelią tragedijoms, kokių buvo Antrojo pasaulinio karo metais. Lietuvos žmonės tai patyrė ypač skausmingai: trėmimai, tikras tautos genocidas, žiaurūs nusikaltimai žmogiškumui. Popiežius Pranciškus atkreipia dėmesį, kad nevalia mąstyti Kaino požiūriu, t.y. žiūrint tik savo naudos. Juk ir apie tragedijas mes išgirstame tik tiek, kiek parodoma žiniasklaidoje. O jų mastas daug didesnis. Ką gali Bažnyčia? Arkivyskupas Gintaras Grušas perduoda popiežiaus raginimą pirmiausia melstis, nes malda neleidžia nužmogėti, įgalina išlikti krikščionimis ir elgtis krikščioniškai: atjausti, padėti ir sušelpiti karo aukas.

Tarptautiniai įstatymai mėgina sureguliuoti, kaip išsaugoti žmogaus teises ir orumą, išlaikant krašto suverenumą. Tačiau didelė dalis konfliktų vyksta krašto viduje, o šiaandien galiojantys tarptautinės teisės įstatymai aiškiai nenurodo, kada galima įsikišti ir padėti ten esantiems žmonėms. Pasaulinė statistika teigia, kad šiuo metu yra 60 milijonų pabėgėlių, kurie dėl persekiojimų, karo ir grėsmės gyvybei turėjo palikti savo namus. O 150 milijonų vienaip ar kitaip yra karo paveikti. Tai skaičiai, kokių nebuvo per 70 metų ir „tai ženklas, kad kažkas tikrai ne taip su mūsų pasauliu“, – cituodamas popiežių Pranciškų Vilniaus arkivyskupas metropolitas pasakojo apie liudijimą kunigo iš Afrikos, Didžiųjų ežerų regiono, netoli Ugandos, kur vyko tikros skerdynės, panašiai kaip ir Ruandoje.

Kunigui šturpūs vaizdai niekaip neišdyla iš atminties lyg gyva žaizda. Todėl žūt būtinai reikali stengtis, kad tokios žudynės nesikartotų.

O štai Sirijos arkivyskupas prašė Bažnyčios ir kitų religijų atstovų palaikymo, kad tarptautinės jėgos leistų Sirijos žmonėms tvarkytis patiems savo šalies viduje. Arkivyskupo žodžiais, sunkumai labai dideli, bet išorinės galios padidina įtampą dar labiau. Kaip atsilaikyti nuo karo jėgų – problema, kurią spręsti arkivyskupas prašė visų konferencijoje dalyvavusių religijų atstovų: budisto, induisto, pasaulinės bažnyčios tarybos atstovo, žydų rabino ir musulmono, kad religijos daugiau kreiptų žmones į taikos siekį, bet ne karo. Jos turi priminti apie taikos kelią, apie dialogo svarbą. Viena iš diskusijų sesijų buvo įvairių religijų požiūris į humanitarines teises, į sugyvenimą kartu ir apie gailestingumą. Čia visų dalyvių požiūriai sutapo, pažymėta, kad „mes, tikintieji dažnai kalbame apie savo religijas, bet ne apie tai, ką mūsų religijos nori įgyvendinti“.

Arkivyskupas Gintaras Grušas išsakė visų raginimą, jog turėtume daugiau kalbėti apie tarpusavio taiką ir žmones pasiekiančią Dievo meilę, o ši mintis yra įrašyta visose religijose. Ir tai yra visų tikėjimų esmė, kurią turėtume skleisti, užuot apsitvėrę savo religijos teritorijoje ir bandydami apsiginti nuo kitų. Taikos sprendimo popiežius Pranciškus ragina ieškoti tarpreliginiame dialoge.

Kita svarbi ir nauja tema, kurią perteikė Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas arkivyskupas Gintaras Grušas, tai naujausių technologijų taikymas kare ir etika. Skaitome apie dronus ir robotus, galinčius kariauti „be žmogaus“ – lėktuvai kyla Afganistane, o gali būti valdomi Amerikos dykumose... O juk neabejotinai lengviau paspausti mygtuką, kuris valdo bombonešį, kitame pasaulio krašte nematant pasekmių – daugybės nužudytų žmonių. Ir tokie reiškiniai kelia naujus moralės ir humanitarinės teisės klausimus. Mokslininkai šiaandien ieško naujų ribų, o klausimas išlieka atviras – kiek pati technologija gali programuoti ir keisti, daryti sprendimus pagal savo gautą informaciją vykdant misiją be žmogaus sutikimo. Žmogus gali tapti technologijų įkaitu, ir kaip tuomet atsakyti į moralės ir etikos klausimus?

Internetinėje erdvėje nebegalima kalbėti ir apie nacionalines ribas. Karyboje tai dabar tampa strategine sritimi. Taigi humanitarinės teisės, karo etikos klausimai yra iškelti ir kibernetikos srityje. Teisėtame kare paprastai būna aišku, kas yra vienos, o kas yra kitos pusės kariai ir kas yra civiliai. Kibernetinėje erdvėje žmogus gali ir nežinoti, kad jis jau dalyvauja kare. O išnykus ribai tarp karinių ir civilinių objektų, labiausiai nukentčia civiliai žmonės. Vatikano inicijuoti tarptautiniai renginiai tarp

tautinės humanitarinės teisės klausimais sulaukė didelio politikų dėmesio – dalyvavo prie Šventojo Sosto akredituoti diplomatinio korpuso atstovai. Buvo kalbama apie pareigą apsaugoti. Didžiausią įtampą kelia konfliktai, kurie vyksta suverenios valstybės viduje. Kaip ir kada galima įsikišti? Vatikano požiūriu, to krašto valdžia yra atsakinga už savo piliečių gerbūvį. Apie tai Jungtinės Tautos kalbėjo dar popiežius Paulius VI. Žinoma, neteisėto karo atveju yra galimybė sustabdyti agresorių iš išorės, bet šiaandien tam reikia naujų įstatymų.

Konferencijoje kalbėjusi Jungtinių tautų atstovė priminė 2005 metus, kai Jungtinės Tautos negalėjo pagal tuometinius tarptautinės teisės įstatymus įsikišti Ruandos žudynių atveju. Tačiau tą pirmiausia reikia daryti diplomatiniais, politiniais ir humanitariniais metodais ir tik paskiausiai, jei būtina, pasitelkti karinę operaciją. Vatikanas pabrėžė didžiųjų valstybių veto teisės apribojimo svarbą, kad tai netaptų kliūtimi padėti žmonėms. Dabartinėje teisės sistemoje reikalingi pataisymai, taip pat reikia rasti geresnių dialogo ar arbitražo modelių.

Kokie yra pagrindiniai uždaviniai, aptarti konferencijos metu? Pirmiausia reikia viską daryti, jog išvengtume skaudžios istorijos pasikartojimo, kad karo konfliktai nesiplėstų. Tarptautinė bendruomenė turi visada būti pasirengusi įsikišti katastrofų atvejais. Čia savo vaidmenį turi ir kariuomenės kapelionai bei ordinarai. Jie turi diegti etikos modelį karininkų ir kapelionų, ir politikų mąstyme.

„Politikai dirba savo darbą, tai yra jų pareiga, o mes turime malda užtikrinti, kad mūsų širdys yra atviros Dievo malonei, kad besimeldžiant už kitus mūsų širdys neužkietėtų. Svarbu, kad būtume pasirengę vidine prasme adekvačiai, krikščioniškai reaguoti į karinius konfliktus, ar jie būtų mūsų krašte, ar toli nuo mūsų“, – teigė Vilniaus arkivyskupas, primindamas mūsų istorijos pavyzdį – palaimintą jį arkivyskupą Jurgį Matulaitį. Žydų persekiojimo metas jis nebijojo užstoti ir užtikrintai siekti, kad žmonės būtų išgelbėti ir būtų paisoma žmogaus teisių. Tai yra maldos gyvenimo ir santykio su Viešpačiu vaisius. Lietuvoje kariuomenės kapelionai dėsto paskaitas Karo akademijoje, taip pat kiekviename dalinyje kalba etikos ir moralės bei teisės klausimais nustatytas taisyklės ir ne tik pagal tarptautines sutartis, bet ir pagal šv. Tomo Akviniečio teologiją.

Savo išpūdžius iš Romoje vykusių konferencijų tarptautinės teisės klausimais Lietuvos kariuomenės apaštališkasis administratorius Vilniaus arkivyskupas metropolitas Gintaras Grušas užbaigė Šventojo Tėvo raginimu nepamiršti, kad visi turime skirti laiko maldai. Kariuomenės ordinarai taip pat, tad „jei norime šitą darbą dirbti, turime būti maldos vyrai“.

Kopų dainius

Giedrius Uždavinsys

*Paimk žiupsnelį žemės,
pridėk ugnies ir įpūsk dvasios
Iš stiklo gamintojų recepto*

Dievo ar likimo valia, prieš ketvirtį amžiaus sutikau Neringos smėlynų Gerąją Dvasią – Aristotelio išvaizdos ir stoiko Senekos mąstymo dailininką Eduardą Jonušą. Jį, besiskundžiantį skausmais širdies plote, į mane nukreipė Nidos geraširdis, visais besirūpinantis daktaras Antanas Vinkus. Ištyrus paaiškėjo, kad Eduardui būtina skubi širdies operacija – vainikinių širdies arterijų revaskuliarizacija. Tą žinią jis sutiko be kruopelytės baimės. Žmonos Vitos akyse išsikačiau viską, ką tokiais atvejais pasako mylinčios akys. Eduardas buvo ramus kaip uola, lengva šypsena sklandė lūpose stebint žmonos nerimą. Kai iš gerai pažįstamo dailininko – portretisto Vytauto Ciplijausko (juodu buvo neatskiriami draugai) išgirdau Eduardo gyvenimo istoriją, supratau jo ramybės paslaptį: nuo vaikystės jį grūdino sunkūs išbandymai nacių Vokietijoje ir dar sunkesni sovietiniuose lageriuose bei sugrįžus į Lietuvą. Man atrodo, kad po viso patirto gyvenimo pragaro, širdies operacija, jo akimis, buvo saugi dėl jį mylinčių ir bijančių prarasti gydytojų bei draugų sutelktų pastangų. Todėl ir sveiko jis neiįprastai sklandžiai.

Išvykdamas Eduardas paprašė aplankyti jį Nidoje, jo dirbtuvėje, ir susipažinti su šeima. Lankiausi ne kartą, sudarydamas jam ir jo šeimai buitinių nepatogumų, – reikėjo sukti galvą, kur tą mano keturių dukrų šeimą sutalpinti, tačiau Eduardo ir Vitos išradingumui nebuvo ribų: šalia Vytauto Ciplijausko – tai dirbtuvėje, tai kambarėlyje virš garažo tilpome visi. Šie du didūs meno žmonės spinduliavo meilę, o mes ją gėrėme kaip nektarą, kuris liejosi iš potėpių, drobėse...

Ant vienos mano namo sienų kabo Eduardo nutapytas triptikas „Neringa“. Tai išpūdingo grožio mergina, kurios kūno formose ir veide bei ausinių plaukų žaisme atsispindi bėgančios kopų spalvos. Mergina nuoga, bet jokio banalybės ar vulga-

rumo čia nesurasi – ji spindi skaistumu. Tobulos kūno formos tarytum pakylėtos, dieviškos rankos slysta kopų paviršiumi lyg mirażas, kuris vis kitaip virpa, tirpstant dienai...

Tai Eduardo dovana mano šeimai už sugrįžimą į visavertį gyvenimą. Labai jį myliu, bet kartais aplanko jausmas, lyg būčiau apsivogęs kolegų akyse: juk ne mano vieno nuopelnas – jį gydė ir man talkino bent 10 kolegų.

Eduardas buvo ypatingas talento ir darbštumo lydinys. Nuošaliai nuo Nidos miestelio, pušyne prisiglaudęs, saulės išdegtomis lentomis apkaltas namas savo sienų puošyba tiesiog pritrenkia! Įspūdis, kad čia prieglaudą rado dviejų trijų šimtmečių daiktai ir metalo gaminiai – nuo vokiškų šalmų iki ypač retų buities, laivybos ir kovybos artefaktų. Ledynmečio laikų, lygiagrečios ir spiraliskai susuktos lajos pušų kamienas, puošiantis įėjimą, yra pagrindinis interjero akcentas. Jis nepalieka abejingų nei savų, nei gausių lankytojų iš užsienio, ypač vokiečių.

Stebėjau tikrojo kuršių marių laivo „Kurėnas“ gimimą. Stebėjausi Eduardo ir jo padėjėjų fizine jėga ir darbo prasmingumu – juk iš brėžinių atkurtas tikras, prieš 100 metų mariomis plaukiojęs laivas! Eduardui talkinusio kalvio iš Alytaus, Vytauto Jaručio, nukaltos senovinės, nerūdijančios vynos smigo į ažuolą kaip į sviestą ir lenta po lentos, strypas po strypo kilo į viršų, apaugo metaliniais kaltiniais, džiuginančiais visų, o ypač Eduardo ir jo draugo Vytauto Ciplijausko akis. Ir žinoma, visada, šalia būdavo sūnus Jovas su kaltu ar dilde. Ir dosnios mamos Vitos rankos, keliančios aukštyn puodą su bulviniais blynais...

Tokie būdavo Eduardo darbai, kai vaizduotė sekinantis tapybos procesas atimdavo jėgas ir kviesdavo bėgti nuo drobėse vaizduojamo pragaro...

Nesu meno žinovas ir sunkiai skaitau filosofines tiesas, kurios sugulė į Eduardo drobes. Bet iš nuširdžių pokalbių vakarėjant, kai tirpsta vakaro žaros ir užsnūsta pušynai, prie mintis ir sielą atpa-

laiduojančios vyno taurės, visai netikėtai atrandti, kaip giliai paslėpti jo grožio, šviesos ir prasmės turtais, tokie unikalūs ir šventi, kad prieinami tik jam brangiam žmogui. Tiesa ir gėris tiesiog pabyra ir ištirpsta tamsoje, kai viršų ima žmogiškasis nuopuolis. Todėl daugybėje Eduardo paveikslų blogis rėkia spalvomis ir formomis, tampa demonu ir verčia žmoniją vergais, vienminčių galvijų banda, su vampyrizmo vėliava genama žemės pragaro urvais. Tai sunki, varginanti kelionė, paties autoriaus išgyventa, todėl meistriškai atskleista ir giliai prasiskverbianti į širdį.

Yra ir kita, optimistinė, Eduardo Jonušo meno pusė. Tai kopos, jų kalba formomis ir žolynais, vėjo gūsiomis, išlikusia senųjų kuršių kapinaičių puošyba. Čia prabunda amžinasis alkis grožiui, tarsi primindamas, kad už jį, grožį, reikia kovoti, kad jam reikia meilės ir nuolankumo. Labai skulptūriški Eduardo kryžiai ir krikštai. Tobula savo formomis ir skulptūriniu sprendimu yra „Erškėčiais karūnuoto Kristaus“ skulptūra.

Eduardas buvo taurios sielos, plačios vaizduotės ir begalinio darbštumo menininkas. Jo palikimas didžiulis, iki galo nesuprastas, nes jam suprasti reikia laiko bei pasiruošimo. Daug jo prieš dešimtmečius vaizduojamų blogybių jau vyksta šiomis dienomis. Matome tūkstančius bėglių ir pasimetusių žmonių, paliekančių šalį, kuriose siautėja blogis. Matome moralės nuopuolį, apėmusį visus kontinentus.

Eduardas kasmet grįžta į mūsų širdis. Su kiekvienu pavasariu, kai į vandenį nuleidžiamas kurėnas „Kuršis“, matome laivo bures plazdančias vėlyje. Žuvėdros džiaugsmingai jį pasveikina ir lydi. Atpažįstame laivą bei prisimename jį stačiusį darbštuolį. Ir mus apima dvasinė ramybė bei džiaugsmas, matant prasmingus iškilaus žmogaus darbus.

Giedrius Uždavinsys LMA tikrasis narys, VU širdies chirurgijos profesorius

Ištraukos iš spaudai rengiamos knygos

„Eduardas Jonušas: vaizdai ir mintys“

* * *

Sudievu, miela sodybėle, ačiū, kad esi gyva ir su manim kalbėjai. Ir vėl einu palei upelį, diena graži, atleisk man, upeliuk, jei kiek nultysiu nuo tavęs, bet savo širdimi liksiu tavyje, tavo žaizdos bus mano žaizdos.

Upeliuk, mane traukia ton sodybėlėn, kuri antai ten stovi, tu atleisk, jei trumpam tave paliksiu. Keista, jokios gyvybės – nei vištelės, nei katino, nei šuns, lyg būtų visi išmirę. Prie durų kibiras apvirtęs, žemė dar drėgna, matyt, kas nors negera bus nutikę.

Duris praviras pastūmėjau, jos cyptelejo skausmingai, kitos praviros – taip pat, į jas bandžiau pabelsti, niekas neatsakė. Per virtuvęėjau vis klausdamas, ar yra kas nors, ir dusli dejonė pasigirdo. Į mane žiūrėjo didelės ir gražios senuko akys.

„Laba diena, tėvuk, gal jaučiatės blogai, mačiau, lauke kibiras apvirtęs“.

„O ja, šiek tiek negaluoju, kaimynė neatėjo, tad ir bandžiau vandenėlio atsinešti, bet suklupau. Mat, širdelė nebenori man tarnauti.“

„Aš Jums vandens atnešiu, tik šulinio nematau“.

„Kad šulinio neturim, šaltinėlis mus maitina, va tuoj už namo tiesiog iš žemės trykšta“.

Vandenį išties radau skaidrų, šaltą, gaivų, duobutė – lyg mažas šulinėlis, išręsta mažais rąsteliais, vanduo iš šulinėlio liejos per kraštus ir sunkėsi į žemę.

Pasisūliau senukui užkurti krosnį ir išvirt arbatos. Tėvukas norėjo atsikelti ir kurti ugnį, bet aš

jam liepiau ilsėtis. Jis vis tiek kėlėsi sakydamas, kad šonus nugulėjęs, be to, jaučiašis geriau. Ir dar pridūrė, kad senokai pas jį kas besilankė.

Viską, ką krepšy turėjau, ant stalo gražiai sudėjau į lėkštes, juokaudamas sakau: „Einu per svietą duoneliaudamas, tėvuk, gal turit kokią taurelę“.

„Turėtų būt, bet kur ji – nežinau, gal ta, kur ant palangės, tiks“. Sakau – gerai, tiks ir ta, išploviau ją ir pripylęs užsveikinau senuką. Jis paėmė taurelę rankele kaulėta ir nešė ją link seniai jau atviros burnos. Keista, kodėl užmerktos akys, man šurpas perbėgo per kūną, nes pamačiau negyvą veidą. Tik kai supylė tą taurelę gerklėn, akys atsimerkė ir atgijo veidas. Iš burnos išėjo garsas a-a-a-a-a. „Seniai nesu ragavęs tokio liepsnojančio gėrimo, kai žmonelė buvo dar gyva, turėjom užpilo vaistams“...

Nebuvau ir aš matęs, kad negyvas veidas taip staiga atsigautų. Bijodamas, kad senukas dar vienos neužsigeistų, užkimšau, kas likę, sakydamas: užteks, padėsiu jums vaistams, nes bus per daug, gali būt blogai...

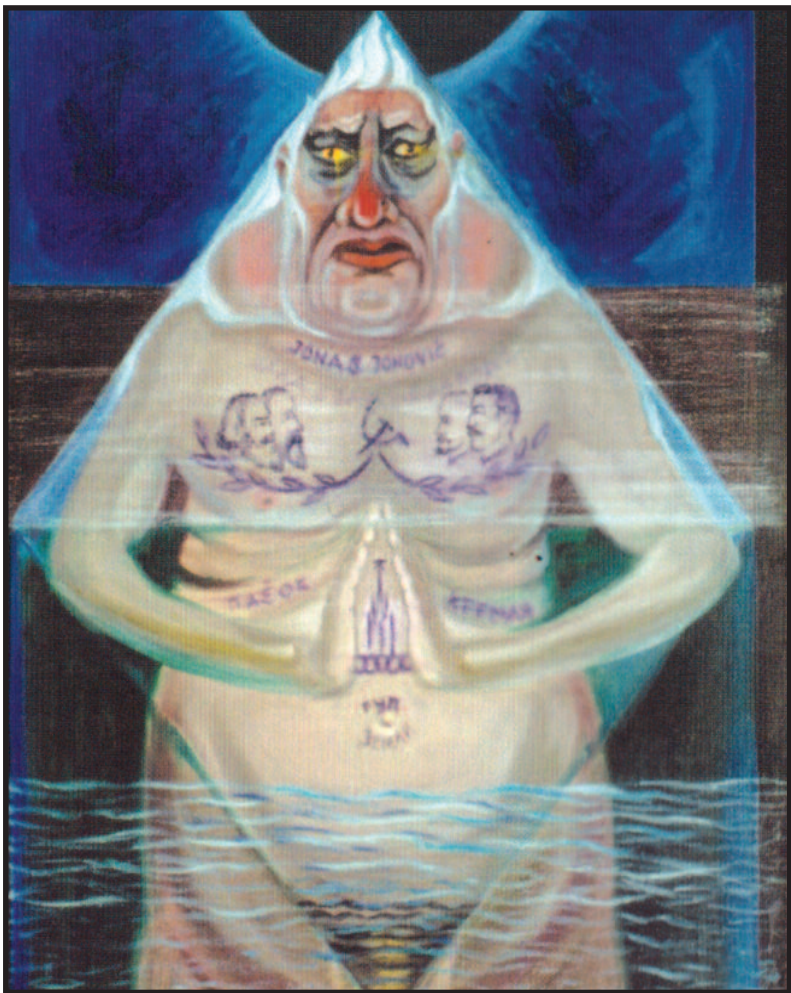
„Beje, kiek Tamstai metų?“ – „Jei išgyvenčiau dar aštuonis, visą šimtą įveikčiau“. – „O ar Tamsta turit giminių?“

„Turėti tai turiu, bet jie manęs nelanko“. – „Tai ir vaikai nelanko?“ – „Vaikų neturiu, tik brolius ir seseris turėjau, du broliai žuvo, o seserys iš Sibiro negrįžo, taip ir nežinau, ar gyvos“.

Kai mudu užkandom, prisipažinau, kad ir aš Sibire buvau.

„Mano brolių, – kalbėjo senukas, – tai šiame name nušovė, ką tik pamelžęs karvęėjo per duris, o rusų kareiviai jį pašovė. Sesuo atėjusi rado bevėkiantį vaikaitį, kuris vis dar netikėjo, kad jo mylimas senelis nebegyvas. Tuo laiku kareiviai ir stribai miškus šukavo, tai mano jauniausias Kaune gyveno, jis buvo karininkas, dėl jo mus stribai ir kankino, ir supleškino namus, ir jį patį sušaudė. Man irgi ilgai miškuos slapstytis teko, taip ir likau vienas“.

Nukelta į 5 psl.

Eduardas Jonušas. Homo sovieticus

Atkelta iš 4 psl.

Nekantraudamas paklausiau, kur dabar vaikaitis.

„O, jį paėmė kariuomenėn, iš ten jau ir negrižo, ir žinios jokios negavom.“

Mane tiesiog nusmelkė ta žinia, nes aš, ko gero, būsiu jį sutikęs, kai lagery buvau. Stalinas jau buvo miręs, visi mes laukėm, kada paleis į laisvę, nes gandai pasiekė, kad pradėjo amnestuoti.

* * *

Tėvuk, aš jums papasakosiu tokią istoriją. Susipažinau su vienu tautiečiu, nepamenu nei vardo, nei pavardės, tik tą istoriją, kuri jam nutiko.

Mudu vaikštinėjome po lagerio gardą, spygliuota viela aptvertą, ir šnekučiavom. Jis pasilenkė ir nuo žė-

Eduardas Jonušas. Visaėdis

mės kažką pakėlė, kietai sugniaužęs delną ilgai tylėjo, veidas jo pasikeitė. Manau, reikėtų ir man ką nors apie save paporint, nors labai nemėgau apie save kalbėti. Tik išdrįsau paklausti, ką jis ten radęs taip sugniaužęs laiko. O jis atgniaužęs ir parodė – tai buvo raudona žvaigždė, ir dar kruvina, nes visais penkiais kampais sumigusi į delną. Sakau, kodėl tu ją taip spaudi, gali užkrėsti ranką. Jis sviedė žvaigždę bokštelio link, kur sargybinis budėjo. O ši nukrito į tarpputvori, į ugninę zoną, man net ausyse kulkosvaidis sukaleno. O, tai tik vaizduotė, man taip dažnokai būna.

„Žinai, – jis sako man, – buvau dar mažas, ką tik buvau pradėjęs lankyti mokyklą. O vasaras leisdavau pas senelį, ten taip gražu, greta sodybėlės skaidrus upelis, jis negilus, mudu su seneliu vėžius gaudėm. Senelis gyveno vienas, tad visada laukdavo manęs atvykstant. Štai vienasyk, vasarai įpusėjus, senelis rytą išėjo karvutės melžti, aš irgi keldavaus kartu. Tąsyk pramiegojau, neradęs senelio, žvilgtelėjau pro langą, matau – jis karvutę melžia, tad ir sumaniau išgąsdinti jį, užlipau ant spintos, kur senelis grįžęs kepurę dėdavo, manau, kai dė kepurę, aš jam tik capt už rankos – tai bus juoko! Gerokai pavargau, kol užlipau. Tik senelis ilgai negrižo, ėmiau nekantrauti ir lyg šūvį, lyg koki trenksmą išgirdau. Senelis, nenusiavęs klumpių, per duris įvirto, asloj pienas pasiliejo, aš išsigandau, net žado netekau. Pro duris įėjo du kareiviai. Iš baimės susiriečiau

į kamuolėlį, mes buvom pripratę slėptis nuo kareivių. Jų kepurėtos galvos taip arti manęs, keista, kad jie manęs nepastebėjo, matyt, žiūrėdami į senelį, galvų nepakėlė, tad jų kepurių žvaigždės į atmintį giliai man įsirėžė.

Po sodybą pasidairę greit išėjo, o aš, netekęs žado, ilgai žiūrėjau į senelį, į palieto pieno bala, ir raudonas senelio kraujas man tada keistai atrodė. O vėliau, kai paūgėjau, man naktimis sapnavos žvaigždės, kraujas, pienas.

Mes su seneliu apie mirtį daug kalbėjom. Jis man sakydavo: va, pasiklausyk, širdis manoji plaka. Kada ji nebeplaks, aš būsiu nebegyvas.

”Ar man taip pat?” – paklausiau aš.

”Tu dar jaunas, tau nėra ko apie tai galvoti, o jei kas nušautų, tavo širdelė tikrai sustotų”.

Tai mes ir bijojom su seneliu, kad koks stribas neužklystų, ar koks „katinas“ juodasis. Pas mus kaime ateidavo dvikojų „katinų“ ir kniaukdavo už durų. Kai pradžioje dar niekas apie tokius fokusus nežinojo, atidarydavo duris, o vos jas pravėrus, įvirsdavo ginkluotas vyras. Gerai, jei tik apiplėsdavo. Būdavo, kad ir iššudydavo visą šeimą, kad plėšiko neatpažintų.

Tai štai, – toliau tautietis kalba. – Užaugau, į kariuomenę paėmė mane ir užmovė kepurę su žvaigžde. Tai ką manai, kaip aš į tai žiūrėt turėjau? Aišku, kentėjau dantis sukančes, bet nei regėjimų, nei sapnų iš savęs išplėšt nepajėgiau, kol vieną sykį nepasakiau, kad nekenčiu žvaigždučių, į jas negaliu žiūrėti. Kai paklausė, kodėl, papasakojau visa tai. Na, ir pranešė, kur reikia, aš čia atsidūriau, dešimt metų davė už tai, kad žvaigždučių nemėgstu.”

...Senukas ant stalo užsikvėpęs verkė, susigraudinau ir aš. Tylėdamas paėmiau taurelę ir ją pripildęs padaviau seneliui. Sunkiai žila galvelė kėlėsi nuo stalo, delnais nubraukęs ašaras atsiduso ir išgėrė. „Tai mūsų anūkėlis su Tamstele kalbėjo, ar jis dar gyvas?“ – „Apgailėstauju, mirė jis gana paslaptینگai, nes buvo sveikas. Tik staiga pranešė, kad mirė, ne ką vyresnis buvo už mane. Lagerio valdžia pranešė – širdies smūgis.”

Mudu su senuku daug ir ilgai kalbėjom, kol kaimynė neatėjo. Mane pamačiusi labai nustebė. Matyt, pamanė, kad koks giminaitis. Aš greit paašikinau, kas toks esu, iš kur ir kur vykstu.

Nebegalėjau aš ilgiau būti, išjudinau ir sau, ir jiems iš pat šaknų skausmingą nervą. Atsilabinęs išėjau. Oi, upeliuk, upeliuk, ne be reikalo darei tą vingį, jis man išliks kaip koks stebuklas. Būčiau dar pasisvečiavęs, bet žinai, esu irgi palūžęs, man norisi iš savės išrauti tą skausmą, o būnant pas tėvuką tik gilėja žaizdos.

Ėjau tylėdamas, tik akys mane lydėjo. Na, manau, palaukit, aš jus sau pasidovanosiu. Ir radęs patogų medį, išsiėmiau pastelę, pilką kartoną, sakau, kol tu, tėvuk, man dar pozuoji, aš tave nupiešiu. Taip bėpiedamas ir nejutau, kaip vakaras atėjo, tad ir likau nakvynei, lauželį mažą susikūręs ilgai iki išnaktų sėdėjau. Ugnelė degė ir švelniai mane glostė. Tik gėsdama nugramzdino ir mane į gilų miegą ir į sapną.

Renata Šerelytė

Rebekos salos

Ištrauka

Renata Šerelytė.

Luko Balandžio/ Žmonės.lt nuotr.

Supažindiname „Kultūros“ skaitytojus su knyga, įtraukta į Metų knygos penketuką paauglių kategorijoje

II skyrius Patikėtinė

Rebeka stovėjo prie terasos ir dairėsi į praeinančius žmones. Ypač – į dalykiškos išvaizdos moteris.

Patikėtinė vėlavo. „O jeigu visa tai tik pokštas? – šovė į galvą Rebekai. – O gal dar blogiau?..“

Ji pažvelgė į kavinę, kurioje beveik visi staliukai buvo užimti. Papurtė galvą. „Jeigu turėtų kokių blogų kėslų, neskelbtų susitikimo tokioje vietoje, kur pilna žmonių.“

Ji sutrikusi mindžikavo prie terasos. „O kaipgi aš ją atpažinsiu? Arba ji – mane?.. Kodėl firma to neklausė?.. Gal jie tiesiog užuodžia savo klientus?..“

Išsitraukė mobilųjį. Žinučių nebuvo. Rebeka apsidairė. Gal netyčia šmėstelės pilkas kostiumėlis, akiniai juodais rėmeliais ir aukštakulniai.

Štai ateina nuo „Gedimino 9“. Pikta, susiraukusi, šneka mobiliuotu. Pilkas kostiumėlis, akiniai. Batai žemakulniai – matyt, taip jai patogiau.

Rebeka jau žiojosi sakyti „laba diena“, bet moteris, nė nedirstelėjusi į ją, praėjo kaip pro tuščią vietą. „Ir tegu sau eina, reikia čia man tokios fyfos“, – išsiveidė Rebeka.

Apsisuko ir vos neatsitrenkė į kažkokią būtybę, kuri tyliai stovėjo už nugaros. Vos ne kvėpuodama į pakaušį. Be akinių, be aukštakulnių, o kostiumėlis baisus, lyg ne iš šito amžiaus. Tokius nešiodavo bobulytės sovietmečiu, Rebeka muziejuje matė. Ir, matyt, būtybei nė motais, kad dabar madingos didelės rankinės: laikė atkišusi pailgą rankinuką. Kone sprogdamas nuo prikimštų daiktų, jis atrodė lyg krokodiliukas, kuriam pučia pilvą.

Užuot atsiprašiusi, kad šitaip prisėlino, moteriškė nusišypsojo. O Dieve, jos ir dantys auksiniai. „Einu iš čia“, – nusišypsojo Rebeka.

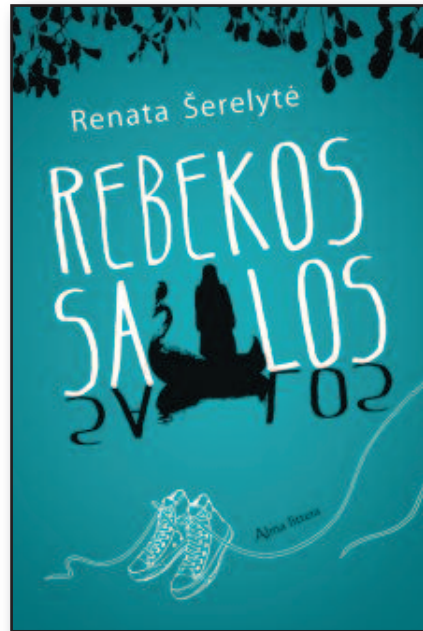
– Laukiate patikėtinės? – prabilo moteriškė dusliu, minkštu kaip drėgnos samanos balsu.

Rebeka atsitraukė, kad geriau ją

įvertintų. Auksiniai dantys, muziejinis kostiumėlis, išsipūtęs rankinukas, po akimis – nuvarvėję šešėliai, irgi muziejiniai, o iš basučių kyšantys pirštų nagai pažeisti grybelio. Pasipiktinimas užgniaužė Rebekai kvapą.

Moteriškė, – jos ir amžius, beje, buvo nenusakomas, galėjai duoti ir šešiasdešimt, ir trisdešimt penkerius, – visai dėl to nesijaudindama, išsitraukė iš rankinuko akinius apskritais alumininiais rėmeliais, užsitupdė ant nosies ir tapo panaši į Hari Poterį.

„O Dieve... Tokia būtų mano reikalų patikėtinė?! – Rebeką nukrėtė šiurpas. – Kad visi iš manęs juoktųsi?.. Juk ji panaši į alkoholiškės šmėk-

lą, stovincią prie šiukšlių konteinerio.”

Rebekai šmėstelėjo, kaip šmėkla įžengia į gimnaziją ir šliurina į klasę, kur vyksta tėvų susirinkimas, šlepsėdama savo klaikiomis basutėmis. Direktoriaus šepečiai pakyla aukštyn, auklėtoja išsižioja ir negali susičiaupti. O tėvų akyse atsispindi tai, kas ir turi atsispindėti, kai pamatai prasmirdusią valkatą padorioj vietoj, – panieka.

– Ne, – tarė Rebeka abejingai ir įsidėjo telefoną į rankinę. – Nelaukiu.

Dirstelėjo į priskretusį tušą moters akių kampučiuose ir, neįveikusi pasibjaurėjimo, pridūrė:

– Jūsų tai tikrai ne.

Nukelta į 6 psl.

Rebekos salos

Atkelta iš 5 psl.

Dailininkė – Asta Rastauskienė

ir ji tapo dar bjauresnė.

– Be to, aš dar nesumokėjau, – trenkė svariausią argumentą Rebeka. – Netgi avanso.

Baidyklė nuliūdo. Matyt, šis argumentas ją pribaiigė. Nebuvo apie tai pagalvojusi, vėpla.

– Ir dar norėčiau pareikšti nepasitikėjimą jūsų firmos vadovybei! – griežtai pasakė Rebeka, norėdama galutinai ją sužlugdyti. – Jūsų firma niekam tikusi.

Baidyklė atsitraukė į šalį.

– Gerai, perduosiu tai viršininkui, – nuolankiai tarė.

– Aš ir pati galiu jam pasakyti!.. Čia laisva šalis, ir nuomonę galima skelbti drąsiai.

Baidyklė, užuot susigėdusi, nusišypojo.

– Vargu ar mano viršininkui tai svarbu, – pasakė tebesišypsodama.

– Kaipgi nesvarbu? – pasipiktino Rebeka. – Kliento žodis yra įstatymas.

Baidyklė numojo ranka. Pamačiusi trumpai kirptus nedailius jos nagus mergaitė pamanė, kad firma, matyt, bus iš skurdžiųjų, kurios verčiasi vos ne vos ir savo darbuotojams neskiria pakankamai dėmesio. Netgi pajuto baidyklei šioki tokį gailėstį.

Žinoma, jis tuoj pat išnyko, kai Rebeka prisiminė, kam ketino samdytis patikėtinę. Šitos baisybės reikia kuo greičiau atsikratyti ir paieškoti rimtos firmos su įvaizdį turinčiais darbuotojais.

O kadangi mobiliajame rado Marko žinutę, kurioje jis klausė: „Kada susitinkam?“ , nusprendė negaišti laiko. Juolab namie dar laukė biologijos projektas: turėjo atlikti jį kuo geriau, kad nušluostytų nosį visiems, ypač tai varlei Karolinai, pirmūnei ir žymūnei.

– Palauk biškį, – tarė baisybė kimiu balsu.

„Biškį! – prunkštelėjo Rebeka. – Tikra kaimo godzila. Ir kaip švokščia... Ko gero, dar ir rūko kontrabandines cigaretes.“

Boba atidarė rankinuką. Tuoj išsitrauks pakelį „Saint George“ ir užsirūkys. Rebeka apsidairė, ar nematyti policininko. Kur tu čia jį rasi, artimiausia nuovada – Žirmūnuose.

Tačiau baidyklė išsitraukė ne cigaretes, o veidrodėlį. Mažą, apskritą, pigiais plastikiniais rėmeliais. Pablizgino mergaitei į akis lyg pusprotė ir lepltelėjo:

– Veidrodžiai pavojingi.

„Taip taip, – nusišaipė Rebeka, – ir kas gi taip sako? Toji pati, kuri žiūrėdama į veidrodėlį klausia: „Veidrodėli, pasakyk, kas pasaulyje gražiausias?..“

Būtų nusijuokusi, bet nebeturėjo jėgų. Šita boba išsunkė ją lyg matiekos kontrolinis.

– Viso gero, ponია, – apsisuko Rebeka. „Dar truputis, ir aš paklaiksiu“, – pamanė.

Boba jos nesivijo. Tik kažką sumurmėjo pavymui, Rebeka išgirdo: „...atšaukti, ką ji sau mano, viršininkas to neleis“.

O kai grįžtelėjo pasižiūrėti, ką toji iškasena veikia likusi viena, prie fontano išvydo tuščią erdvę. Tik saulės spinduliuose mirgėjo krintančio vandens čiurkšlės. Lyg nieko ir nebūta.

„Kaži ar verta pasakoti Markui, – pasvarstė Rebeka. – Nei čia juokinga, nei ką.“ Ji nusprendė užėiti į „Saldžius majus“ ir nusipirkti arbūzinių juostelių, kad nors kiek apsiramintų. „Paskui – namo, pasidėsiu daiktus, ir bus galima eiti pas Marką.“

Gyventi kur kas paprasčiau, kai gerai moki spręsti lygtis ir išmanai taisykles. Kai puikiai žinai savo pareigas ir teises. Ir kai viską gali sutvarkyti pasitelkęs skvarbų protą, logiką ir ironiją.

Šiems protingiems žodžiams galėtų paprieštarauti nebent žmonės, kurie galvoja vienu smegenų pusrutuliu. Tačiau Rebeka - ne iš tokių. Ji - nuovoki ir gyvi penkiolikmetė, viena iš tų mergaičių, kurias galima drąsiai vadinti perfekcionistėmis. Ji didžiuliais žingsniais veržiasi per gyvenimą triuškindama visas pasitaikančias kliūtis. Kol netikėtai patenka į pasaulį, kuriame nebeveikia išmoktos taisyklės...

Penkių salų pasaulyje Rebekai teks išmokti nugalėti save: įveikti savo išankstinę nuomonę, įsivaizdavimus, antipatijas. To, ko išmoks salose, ji nepamirš niekada.

Lietuviškų šaukinių „Medžioklė su varovais“ premjera šv. Huberto garbei

Petras ir Dominykas Vyšniauskai atlieka lietuvišką medžioklės signalą.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė

Vasiliauskaitė-Rožukienė

Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardinų bažnyčioje lapkričio 3 dieną, dvyliką kartą čia minint hubertines, po žodžio liturgijos ir medžiotojų pasisakymų pirmą kartą nuskambėjo kompozitoriaus Audriaus Balsio ir Petro Vyšniausko kompozicija „Medžioklė su varovais“ (triūbavo ir balsu ginė žvėris Petras ir Dominykas Vyšniauskai).

Medžioklės įvaizdžio pokyčiai. Medžioklės magistras Gytis Misiukevičius po Mišių tarė: „Esame šv. Huberto draugija, tie, kurie elgiamės garbingai – ir visuomenėje, ir gyvenime. Per pirmą ar antrą susibūrimą sakiau, kaip neteisingai vertinami medžiotojai – kalbama apie medžiotojų kultūrą, gyvenimą. Praėjus dvylikai metų, apklausos *Delfi* duomenimis, – per pusę Lietuvos žmonių medžiotojus vertina teigiamai. Kviečiu ir toliau garbingai atstovauti mūsų luomą.

„Lietuvos aplinkosaugininkas ir rašytojas Selemonas Paltanavičius priminė Penktąją Dievo kūrimo dieną, kai žmogui buvo pasakyta, jog galės atimti gyvybę, panašią į žmogaus: ‘...eik į girias, laukus, čia ir bus didysis išbandymas’. Tikra tiesa, dažnas, gavęs teisę turėti šautuvą ir pirmą kartą išėjęs medžioti, į klausimą, ar šovei, atsako: ‘,ne, nešoviau, buvo labai gražu, gera’. Juk gamta – visų mūsų namai, ji vainikuoja visą mūsų gyvenimą: kaip mes elgiamės, tokį ir paliekame.“

Šv. Hubertas yra šiuo metu įtakingiausias medžiotojų globėjas. Nuo seno (dar pagonybės laikais, kai lietuviai garbino medžioklės deivę Medeina, graikai – Artemidę, o romėnai – Dianą) tradiciškai (lapkričio mėn. pr.) Lietuvoje prsidėdavo medžioklės sezonas. Įsigalėjus

krikščionybei jis sutapatintas su šv. Huberto varduvėmis. Per šimtmečius Huberto data išplito. Čekijos, Prancūzijos, Vokietijos katedrose, Huberto vardu pavadintose bažnyčiose aukojamos originalios, unikalios Mišios, kuriose aidi medžioklės ragai, tarška tarškynės, trimituoja geriausi medžiokliai, šventinami medžiokliai, ginklai, šunys.

Legendos apie šventąjį medžiotojų globėją. Fransua Hubertas gimė Prancūzijoje, Burgundijos hercogo šeimoje apie 655 m. Nuožmiu medžiotoju tapo po žmonos mirties, kol kartą Kalėdų išvakarėse miške išvydo dešimties atšakų elnią su spindinčiu kryžiumi tarp ragų. Regėjimą palaikė Dievo ženklų, atsiskakė titulų, turtų, septynerius metus kaip vienuolis atsiskyrėlis gyveno Ardėnų kalnuose (kur pastatė vienuolyną), vėliau tapo Mastroichto ir Liuticho vyskupu, po mirties paskelbtas šventuoju. Mirė 727 m., palaidotas belgų bazilikoje netoli Nemiūro miesto.

Po koncerto medžiotojai ir jų šeimos nariai bei bičiuliai buvo pakviesti į sušėstinę vakaronę Bernardinų vienuolyno kiemelyje, kur buvo vaišinami tradicine medžiotojų sriuba, karštu vynu, karštu kumpiu, kepenų paštetu, Karolinos viešbučio daržovių ir mėsos šuipinine. Medžiotojai dosniai aukojo eurus į pintą medžioklės krepšį.

Vakaro pažadas. Kiekvienąkart per hubertines įvyksta koks nors stebuklas, pernai, pvz., senajame vienuolyno kieme rodyta režisieriaus Arvydo Baryso filmo „Po Žvėrūnos žvaigžde“ premjera. O šiemet – Audriaus Balsio ir Petro Vyšniausko gaudinantis šviesus pakilus lietuviškas medžioklės signalas „Medžioklė su varovais“ – unikali melodija, skirta visiems gyvūnams ir paukščiams pagerbti. Lietuviški šaukiniai, pasak Eugenijaus Tijušo, „perspjovė“ visus tarptautinius, nes jie dar tokio neišrado.

Dailininkas Vladislovas Žilius: „...ir bus ta ateitis kaip šiandiena...”

Rasa Bačiulienė

Šiemet minint išeivijos dailininko Vlado Žiliaus mirties metines norėtusi prisiminti nelengvą jo gyvenimo etapą, kuomet prieš penkiasdešimt metų menininkas, kaip ir visi okupuotos Lietuvos jaunuoliai ir vyrai, buvo priverstas atitarnauti sovietų armijoje. Ką tik baigęs Vilniaus dailės institutą, itin perspektyvus dailininkas buvo paimtas į privalomąją karinę tarnybą Karaliaučiaus srityje. Jautrios, kūrybingos sielos žmogui sovietinis karo muštras tapo sunkiu išbandymu. Nesuvokiama beprasmybė. Laiške žmonai Žilius rašė: „Visą laiką tai, kuo esame čia užimti, yra beprasmiška. Braidom po purvynus beveik iki kelių, kasam griovius, landžiojam po triūbas, patiestas skersai kelio vandeniui nubėgti. Kam visa tai? Kokia viso to prasmė? ...Bėga keisčiausios dienos, keisti išpūdžiai, niekas nežino ne nei kam, nei kodėl, beprasmiškiausias judėjimas, o juk tame visos armijos esmė matyt.” Kitame laiške priduria: „Jaučiuosi kiek sujauktas, dar metai, metus nieko nedirbsiu, galvoju ir baisu darosi, norėčiau negalvoti, – nieko neišeina. Ką gi, čia nieko nepa greitinsi, į čia tik pakliūti lengva, o išeiti... Atveža naujokus, vaikai plikagalviai, išsigandę dairosi; visi stengiasi atsigriebti ant jų, trys metai jiems prieš akis, ir kokie metai; baisiausia žiemą, kada būna mokymai. Niekam čia nesvarbu, ar ligą kokią sugriebei, ar psichiniai koks kvailas liksi, daug yra tokių, kurie ir neišlaiko, prieš pat išvažiuojant iš Černiachovsko gretimam pulke nusišovė vienas kareivėlis, ir tarnavo jau trečius metus, kiti šokinėja pro langus iš penkto aukšto arba po mašina puola... Nebesistebiu dabar, ‘gyvenimas čia dievo duotas’.”

Kaip atsvarą tokiai niūriai, beprasmiškai aplinkai dailininkas labai daug piešia. Nuolatos su savimi nešiojasi pieštuką ir bloknotę. Kiekvieną laisvą minutę, kiekvieną laisvą sekundę – piešia. Namus, bažnyčias, kareivines, kareivius, medžius, laukus, pievas. „Džiaugiuosi, kad galiu čia piešti, – rašo jis žmonai, – tai vienintelis tikras malonumas.” Ir tokiose, rodos, žlugdančiose aplinkybėse menininkas sugeba išvelgti kitų akiai nepastebimą grožį: „Mačiau šiandien pakelėje mažus vyšnių medelius raudonais raudonais lapeliais. Labai gražu. Atrodo tarsi daug daug ugnelių. <...> Šviečia saulėlė. Spindi sniegas tūkstančiais žiburėlių, balti ir stogai, ir žemė, ir medžių šakos, gražiausia visur. <...> Gražūs čia būva vakarai. Dega saulėj raudoni mūrai.”

Radęs laisvą minutę, savarankiškai mokosi lenkų kalbos. Laiškuose prašo, kad žmona atsiųstų lenkiškų žurnalų ir knygų, kad galėtų tobulinti savo žinias: „Jeigu Tau nesudarys sunkumų, norėčiau, kad laikas nuo laiko prisiųstum lenkų žurnalus „Przekrój”, „Przyjaźń”. Žilius mokosi ne tik lenkų, bet ir vokiečių, ir anglų: „Anglų kalbos vadovėlius atsiųsk tuoj po Naujų metų į Černiachovską. ... Norėčiau, kad prisiųstum ir vokišką žurnalą – savo nuožiūra, gal „Zeit im Bild”, laikraščio tipo savaitraštį „Wochenpost” ar „Für dich”. Susipažinau su vienu vaikinu, jis vokietis, kalbamės tik vokiškai, aišku, aš labai tuo

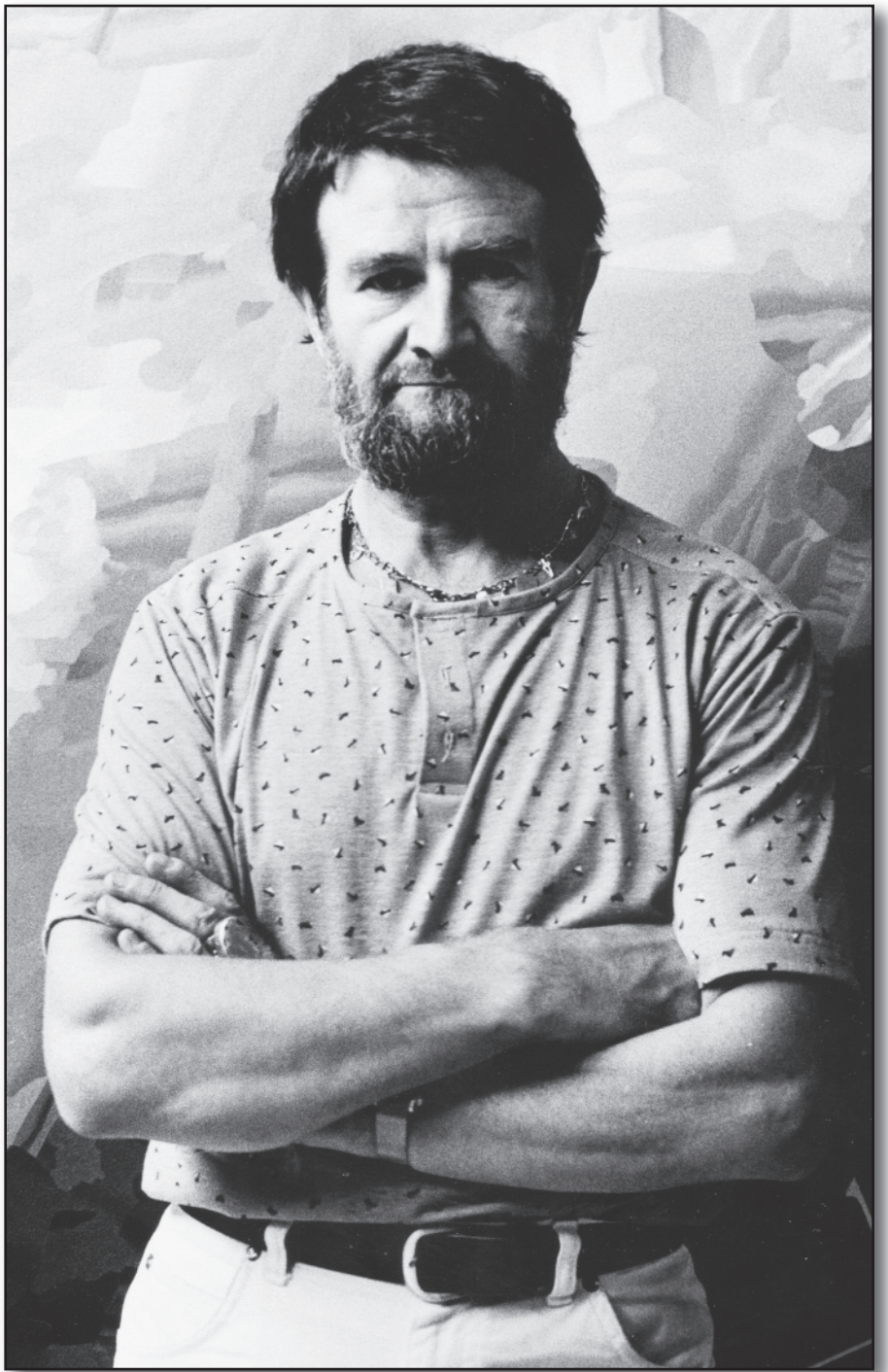
džiaugiuosi, noriu kartu žurnalų paskaityti, jam irgi įdomu, jis neturi su kuo čia savo kalba pašnekėti, mielai mane pataiso. Būt gerai, kad prisiųstum vokiečių žodynėlį ir pasikalbėjimų knygelę (tą žalią). Siųsk neįvertinta banderole, tada gausiu tiesiai į rankas.”

Laiškai žmonai be galo švelnūs, kupini žaismingumo. Pačią dailininkas meiliai vadina Pelinėliu, Peliuku. „Kur dabar mano Pelinėlis tipena savo letenėlėm, gal nameliuose manų košelę verda?” Laiškuose jaučiamas begalinis rūpestis artimu žmogumi: „Ar Pelinėlis gerai valgo, netaupyk pinigėlių, valgyk gerai ir apsirenk šiltai, kad būtų šilta ir pilveliui, ir letenėlėms, viskam, kad būtų šilta.” Nestokoja Žilius humoro jausmo: „Greit bus pietūs. Viską sugrauzinėsiu. Paskui šveisiu puštalietus, kad žibėtų ir nerūdytų. Reiks pagalvoti, gal grįždamas iš karo parvešiu Pelinėliui puštalietą žaislinį, kad turėtų sau su kacais kariauti, miegodamas Pelinėlis po pagalvėle turės, o šiaip žiurstelio kišenėlėj nešiosis!”

Žilius labai mėgo muziką. Net būdamas atskirtas nuo viso likusio pasaulio, kažkur Rusijos užkampio kareivinėse, jis žmonai rašo: „Literatūroj ir mene” skaičiau, jau parduoda Čiurlionio muzikos įrašus. Nupirk visas tris plokšteles. Ir taip pat paimk kiek rasi Šopeno muzikos įrašų (jo beveik iš-tisai fortepijoninė). Būtiniausiai, Pelinėli.” Domisi, kiek sąlygos leidžia, kultūriniu gyvenimu: „Ar nupirkai albumą „Grafika” šių metų? Skaičiau laikraštį, kad lenkų-lietuvų žodynas pasirodė... Taip pat nupirk vieną kitą naujausią knygą, bet tik tas, kurias ver-ta skaityti. Laikas nuo laiko užėik į užsienio knygyną, gal šiemet bus „Luv-ro” antroji knyga. Šį pavasarį buvo pirmoji. Ten reprodukuoti darbai iki XIX a. pradžios. O antrojoje bus nuo XIX a. iki mūsų dienų, pradedant impresionistais ir visais šiuolaikiniais menas. Be galo būt puiku gauti... <...> Kokios parodos dabar Vilniuje, apžiūrėk Pelinėli, ir kuo smulkiausiai aprašyk, katalogėlių prisiųsk.”

Žilių kankino egzistencijos, gyvenimo prasmės klausimai: kas aš, kam aš gyvenu, ypač jis tai aštriai jautė beprasmiškoje sovietinės armijos aplinkoje. „Seniai berašiau Pelinėliui, tokios nuotaitos, jaučiuosi kartais taip, lyg iš viso manęs nebūtų, taip viskas atrodo be prasmės, pradedant gyvenimu apskritai, ir baigiant manimi pačiu. Kartais (ir vis tankiau) man ima atrodyti, kad iš viso nežinau, kas tai yra gyvenimo prasmė, kam žmogus gyvena? Ar tik iš inercijos, tik instinktyviai bijodamas mirties kaip ir kiekvienas gyvulys; sako, prasmė darbe, betgi juokinga, juk darbas tai pats elementariausias ir kartu gyvuliškiausias gyvybės palaikymo elementas! Nedirbsi – nudvėsi badu! Sako, gyvenimas įgauna prasmę, jei žmogus turi tikslą, bet bėda, man kartais atrodo, kad aš neturiu jokio tikslo! Dvidešimt šešerius metus sugaišau, kad kažką išgyčiau, kad už kažko užsikabinčiau, ir staiga pasirodė, kad aš nežinau, ką su visu tuo daryti!”

„Juokas ir tiek. Rafaelio mados, kabo Renuaras Luvre ir kiti, gyvena milijonai žmonių ir milijonai nėra nei viena ausim girdėję apie juos, ir gyvena toliau, ir nejaucia jokio trūkumo dėl to, kad negirdėję, pragyvens ir jų anūkų anūkai... Juokas. Viskas

Vladislovas Žilius.

Rimanto Dichavičiaus nuotr.

yra turbūt kur kas sudėtingiau, su kuo pasitarti? Kas gali duoti atsakymą, tokį, kokio nesu girdėjęs. Žodis žodin žinau, ką atsakytų kolega, žinau, ką atsakytum Tu, Pelinėli, (beje protingiausiai, ir man būna daug lengviau), suglūmtų gera mergaitė Monika, sakytų kam tokios mintys, jei galima gyventi ir nieko negalvojant, suniurzgėtų Emanuelis ką nors, bet užbaigtų apie savo atradimus, kaip gydyti slogą! Ir kiti ir kiti... nieko nauja turbūt.”

Tiesa, pasitaikė per tuos metus ir kurioziškų situacijų. Kartą Žiliui teko atlikti piršlio vaidmenį. Laiške žmonai rašo: „Pelinėli, išdėstysiu Tau štai kokį reikalą. Turiu draugą gruziną, jis baigęs universitetą – fiziką-matematiką, blondinas, vienmetis su manim, baisingai susirūpinęs rimta draugyste su kokia nors nelengvabūde mergaite, ir jei viskas reikiama linkme, tai ir vedybom! Neduoda man ramybės, kad surasčiau pažįstamos mergaitės adresą arba kad rašyčiau Tau ir gal Tu gali ką rekomenduoti, juo puikiau būtų, jei Tu pati tokiu atveju ir pakalbėtum su merginom. Turiu pridurti, kad jis vaikinys tikrai rimtas ir jokių šunybių krėst nenori. Pasakyk gal Irenai, šitai padaužai, nenuoramai (vien ją prisiminęs aš kvatojuosi), galgi norėtų (apsaugok Viešpatie, aš nesakau, kad būtinai jau ir vedybos!) Jis gyvena Gruzijoje, kažkokiam mieste, užmiršau, turįs gerą darbą, nori stoti į aspirantūrą. Tarnybą baigs tuo pat laiku kaip ir aš. Jis netgi sako, jog jam

net nebūtina, kad mergina būtų baigusi aukštąjį mokslą, kad tik būtų rimta ir graži (aišku, Irena per daug graži, po šimts!)”

Net kai baigė karinę tarnybą, Žiliaus sovietų armija nepaleido (kaip dailininkas laiškuose ir rašė: „...į čia tik pakliūti lengva, o išeiti...”) – vyresnybė norėjo, kad jis įgytų karininko laipsnį, todėl jį dažnai kviesdavo mėnesiui, dviem, trimis į apmokymus ir paskaitas. Menininką tai labai vargino, vienintelis dalykas, ko jis norėjo – tai atsiduoti kūrybai. Tačiau kiekvieną vasarą komisariatas jį šaukdavo, Vilniuje, Šiaurės miestelyje kariniuose daliniuose vykdavo kursai, ten turėdavo ir gyventi. Dailininkas jaudinosi, nemiegodavo naktimis. Vieną kartą, bandydamas išvengti dar vienu karinių pratybų, atsigulė į ligoninę, nervų skyrių, kažkas iš medikų jam padėjo. Tačiau netgi tada, kai Žilius buvo priverstas emigruoti ir jau dvejus metus gyveno JAV, Vilniaus m. Lenino rajono karinis komisariatas vis dar siuntinėjo užklausas, ieškodamas atsargos karininko Vladislovo Žiliaus, Juozapo, g. 1939 m. Užklausoje, adresuotoje Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministerijos ypatingajam skyriui, rašoma: „pasak Sluckio gt. namo gyventojų, yra netikslų duomenų, jog Žilius išvyko nuolatos gyventi į užsienį, prašome patikrinti ir pranešti pulkininkui Žilinskiui”.

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

Lapkričio 6 d. Stokholmo kino teatre „Klara“ atidarytas tarptautinis Stokholmo animacinio kino festivalis REX. Žiūrovai pamatė 40 filmų iš 10 Europos šalių. Lietuvą festivalyje reprezentavo du trumpo metražo filmai: Igno Meilūno „Miškas“ (2015) ir Redos Tomingas „Kaltė“ (2013), pelnę jau ne vieną apdovanojimą Lietuvoje ir užsienyje. I. Meilūno filmas „Miškas“ pasakoja apie seną atsiskyrėlį mokslininką, bandantį sugauti šviečiantį mitinį padarą, gyvenantį miško tankmėje, papildant savo kolekciją retu eksponatu. Filmą „Kaltė“ įkūnijo vienišos lapės istoriją, kuri nori izoliuotis nuo ją supančio pasaulio, kad galėtų mėgautis j laisvę ištrūkusi savo kalte. Mokslininko gyvenimą pakeičia netikėtas įvykis, o lapė turi rinktis – beprotybė ar susitaikymas.

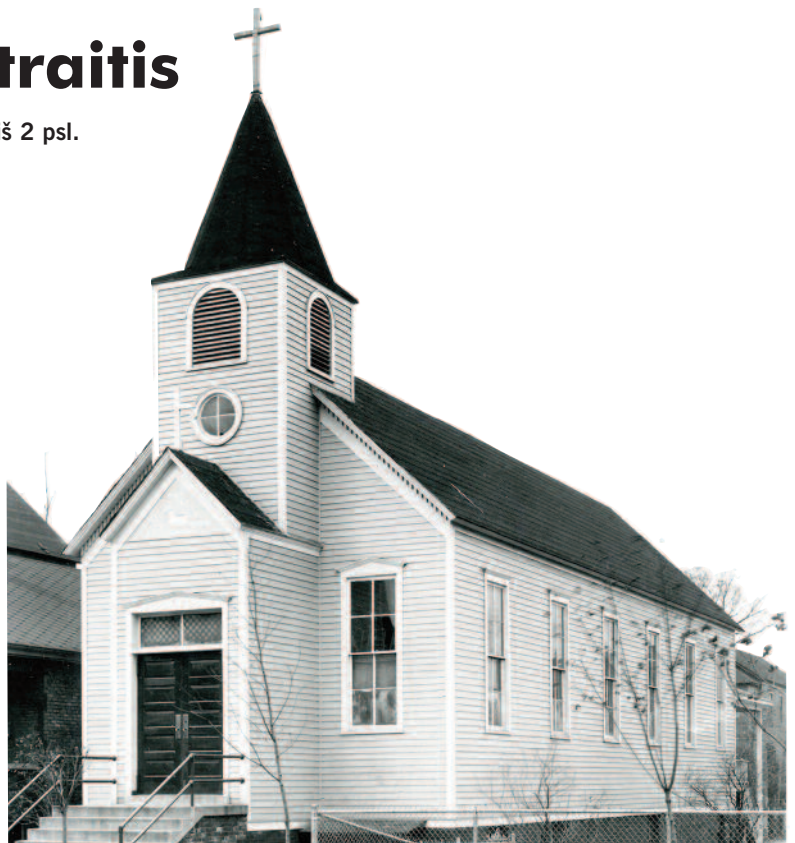
Lapkričio 7 d. galerijos „Grafik i Vast“ erdvėje LDS skyriaus „Šiaulių dailininkų organizacija“ pastangomis pristatyta šešių menininkų kūryba. Siekta pristatyti skirtingas grafikos technologijas, autorių individualumo apraiškas. Žaismingi ir ekspresyvi šiaulietės Simonos Bagdonaitės-Gubinienės atspaudai. Dailininko, šilkografo Vaidoto Janulio grafikos kūriniuose demonizuojami vaizdiniai, metaforos ir klajojantys simboliai, kurie atsiskleidžia fantastiškai baugioje erdvėje. Grafikę Vaivą Kovieraitę pastaruosius keletą metų domina eksperimentinės grafikos technikos. Menininkė, pasitelkdama vaizdinę išraišką analizuoja deformacijos, irimo momentus. Renata Murauskaitė kuria sausos adatos technika. Plastmasės lakšte ji konstruoja „Vienių daiktų“ kompozicijas. Tam tikras provincialumo doktrinas konstruoja Petras Rakštikas savo šilkografijos „piešiniuose“. Jo asmeninio gyvenimo vaizdai pasakoja nedidelio – Kuršėnų – miestelio istorijas ir tiria žmogaus pasąmonės poribius. Oforto technikos tradicijas tęsia šiaulietė grafikė Reda Uogintienė.

Šią savaitę Potsdame prasidėjo 22-asis Tarptautinis teatro festivalis UNIDRAM. Jo programoje – Vilniaus teatro „Lėlė“ lėlių, kaukių ir judesio fantasmagorijos „Smėlio žmogus“ premjera Vokietijoje. Vienos įdomiausių lėlininkių Lietuvoje Gintarės Radvilavičiūtės sukurtas spektaklis „Smėlio žmogus“ įkvėptas Ernsto Teodoro Amadėjaus Hofmano kūrinio, pasakojančio apie žmogaus sielos nykimą ir pamišimą, kylančius iš egoizmo, netikėjimo ir abejonių. Po premjeros praėjusiais metais spektaklis jau sulaukė pripažinimo ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. 2014 m. apdovanotas Auksiniu scenos kryžiumi kaip geriausias spektaklis lėlių ir objektų teatro kategorijoje, dalyvavo XXI Tarptautiniame lėlių teatrų festivalyje Kaune, taip pat pirmą kartą rengiamame lėlių teatrų suaugusiems festivalyje „Lėlių metamorfozės“ Balstogėje (Lenkija).

Petraitis

Atkelta iš 2 psl.

Šv. Juozapo bažnyčia Čikagoje.

LTSC archyvo nuotr.

„Observatorijos tikslas – tarnauti viešiesiems Lietuvos švietimo reikams. Ji bus mano ir mano padėjėjo, observatorijos personalo rinkto direktoriaus, prižiūrima.... Visa tai pradėsiu vykdyti, kai bus padaryti pirkimo dokumentai. Nupirktame žemės plote ketu vesti pavyzdinę ūkį, ir jeigu bus reikalo, įkurti ūkio mokyklą.“ Deja, Žemės ūkio ministerijos kabinetas 1925 m. nusprendė Petraičiui nebeduoti leidimo įsigyti šios pilies, kadangi pilis nebuvo įkainota prieš varžytines. Nepavyko susitarti ir su Švietimo ministerija dėl observatorijos steigimo.

Tada Petraitis norėjo dovanoti įrangą privačiai įstaigai. Observatoriją užrašė prel. K. Olšausko vadovaujamai *Saulės* draugijai, bet negalėjo to įgyvendinti dėl Lietuvos valdžios trumparegiškumo. Gal privati iniciatyva jiems buvo įtartina? Atvežus į Klaipėdą jo dovaną Lietuvai – biblioteką ir teleskopą, valdžios pareigūnai pareikalavo didelio mūito. Nusimines ir išžeidęs, kunigas iškrovė knygas į Skirsnemunės bažnyčios bokštą. Neturėjo kito pasirinkimo, kaip laivą pasukti atgal į Ameriką. Teleskopą 1927 m. pardavė Jėzuitų universitetui Detroite. Dovana Lietuvos švietimui buvo prasta. Visgi 1929 m. Žemės ūkio ministerija ir finansų ministras J. Tūbelis nutarė žemės sklypą be pilies griuvėsių perleisti kun. Petraičiui. Vyskupas Petras Būčys ir grupė kunigų Čikagoje suruošė išleistuves kun. Petraičiui, grįžtančiam Lietuvon 1930 m.

GRĮŽIMAS Į TĖVYNĘ

Sugrįžęs tėviškėn, jau pensininkas kun. Petraitis kreipėsi į Kauno metropolitą arkivyskupą Juozą Skvirecką dėl savo sumanymo Zamkaus dvarą dovanoti Lietuvoje besikuriantiems saleziečių vienuoliams. Gavęs arkivyskupo pritarimą, JAV lietuvių paaugoktais pinigais nupirktą Gelgūdo-Zamkaus dvarą jis atidavė saleziečiams. Šią vienuolijai skirtą vietą kun. Antanas Skeltys pavadino Vytėnais, sujungdamas su Vytenio vardu. Dovanojimo testamente Petraitis rašė: „Minėtas turtas turi būti panaudotas Lietuvos tautos apšvietai ir katalikų tikėjimo stiprinimui bei platinimui per tame dvare įsteigtas mokyklas, be teisės naudotis kitoms reikmėms.“ Pradėta pilies restauracija, pastatyti namai

su skardiniais stogais, kuriuose apgyvendintas saleziečių jaunimas, įrengta koplyčia. 1934 m. kun. Skeltys ėjo pirmojo Lietuvos saleziečių instituto vadovo pareigas. Antrojo pasaulinio karo metais saleziečių vienuolynas buvo uždarytas. Buvusiame dvare dabar veikia Petro Gudo kraštotyros muziejus.

Kun. Petraitis mirė 1933 m. sausio 25 d., sulaukęs 71 metų. Jis palaidotas Šv. Jurgio bažnyčios požemyje Skirsnemunėje. Jo dvasia, anot Vydūno, yra iškilusi virš erdvės ir laiko. Paminklinėje lentoje užrašyta: „Gimęs šiame krašte, rūpindamasis jaunimo švietimu, jis pakvietė vienuolius iš Italijos į Lietuvą ir padovanojo dvarą Vytėnuose saleziečių centrui įkurti.“ Pamišta paminėti, kad jis buvo vienas iš lietuvių astronomijos pirmtakų.

Minint 75-ąsias kunigo Petraičio mirties metines, šiai iškiliai asmeniui pagerbti giminaitė Petrė Petraitenė 2007 m. parašė knygą „Gyvenimo tikslas“ (Vilnius, Baltijos kopija). Knygoje pateikta išsami bibliografija, daug žinių apie Petraičio bandymus Lietuvoje įkurti observatoriją ir susijusių dokumentų faksimilės. Gaila, kad knygoje mažai tikslų žinių apie jo 25 metų klebonavimą Šv. Juozapo parapijoje Čikagoje. Mat autorė supainiojo Šv. Juozapo bažnyčią Waterbury, CT su Čikagoje esančia. Pateikia klaidinančią informaciją, kad Petraitis dirbo Šv. Juozapo parapijos vaikų prieglaudoje (12 psl.) Tai netiesa, tokios prieglaudos Čikagoje nebuvo. Nebuvo ir parapijos mokyklos iki 1930 m. Rašant knygas iš JAV lietuvių istorijos, redaguojant būtiną patikslinti informaciją, sugretinti su medžiaga lietuvių archyvuose Amerikoje.

Kun. Viktoras Černauskas 1948 m. Šv. Juozapo parapijai pastatė naują mūrinę bažnyčią. Pirmoji medinė bažnyčia, kurioje apaštalavo kun. Petraitis, buvo nugriauta po kelių metų. Parapija buvo uždaryta 1987 m. Tebestovi kun. Petraičio statyta klebonija, kurioje buvo įrengta jo garsioji observatorija.

Šaltiniai:

„75th Anniversary of St. Joseph Church“. Chicago, 1975
Petraitienė, Petrė. Gyvenimo tikslas, Vilnius, 2007